

УДК 811.161.2'42:821.161.2'06.09(092)
DOI https://doi.org/10.24919/2663-6042.19.2023.2

ПАРЦЕЛЯЦІЯ ЯК МАРКЕР ІДЮСТИЛЮ ЛІНИ КОСТЕНКО, ВАСИЛЯ СТУСА, ІВАНА ГНАТЮКА

Галів У. Б.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті проаналізовано поетичні дискурси Ліни Костенко, Василя Стуса, Івана Гнатюка з позиції експресивного синтаксису. Зокрема, на семантико-граматичному рівні розглянуто парцельовані конструкції в межах простих і складних речень, зосереджено увагу на зображальній, емоційно-видільній та експресивній функціях, яку вони виконують у тому чи тому контексті.

Виявлено, що у простому реченні найчастіше парцелюються обставини, додатки, рідше означення. Проаналізовано стилістичний ефект речень із парцельованими додатками, який посилюється за рахунок повтору однакових одиниць. З'ясовано, що емоційно-оцінні номени, які виконують синтаксичну роль парцельованих прямих додатків, надають поетичним рядкам завершеності, категоричності, лаконічності думки; номімість непрямі додатки не мають самостійного значення та інтонування, а отже, виявляють найбільшу залежність із опорним реченням, доповнюють його зміст. Окреслено значення парцельованих додатків, які займають пре- та інтерпозицію щодо базової структури.

Відзначено посилену виразність і самостійне інтонування парцельованих головних членів речення з акцентуванням особливостей кожного: підмети-парцеляти часто розміщені у препозиції стосовно базового речення і в такий спосіб вдало передають емоційно-почуттєвий світ ліричного героя; серед присудків-парцелятів домінують прості дієслівні присудки, часто об'єднані в однорідні ряди, з'єднані безсполучниковим або сполучниковим зв'язком, які є засобом семантичного увиразнення поетичної строфи.

Засвідчено парцелювання предикативних частин різних типів складних речень, зокрема сполучникових та безсполучникових, а в межах них – різних видів цих речень (складносурядних чи складнопідрядних). Доведено, що такі парцеляти найвлучніше характеризують творчу манеру кожного автора, посилюють ефект стилістичної виразності, відзначаються ритмічним звучанням, а також інформативною насиченістю висловлювання.

Ключові слова: експресивний синтаксис, просте речення, складне речення, експресема, парцельовані конструкції, парцелят, ідіостиль, базова структура, стилістична виразність.

Haliv U. B. Parcellation as a marker of the idiosyle of Lina Kostenko, Vasyl Stus, Ivan Hnatyuk. The article analyzes the poetic discourses of Lina Kostenko, Vasyl Stus, and Ivan Hnatyuk from the standpoint of expressive syntax. In particular, parcelled constructions within simple and complex sentences are considered at the semantic-grammatical level, attention is focused on the pictorial, emotional and expressive functions of parcels.

It is found that adverbial modifiers and objects are most often parcelled in a simple sentence, while attributes are less often parcelled. The author analyzes the stylistic effect of sentences with parcelled objects, which is greatly enhanced by the repetition of identical units. It has been revealed that emotional and evaluative nomens, which play the syntactic role of parcelled direct objects, give the poetic lines completeness, categoricity, and clarity of thought; indirect objects, on the other hand, have no independent meaning and intonation, and therefore show the greatest dependence on the supporting sentence, complementing its content. The significance of parcelled objects, which are in pre- and interposition to the basic structure, is outlined.

The intensified expressiveness and independent pitching of the parcelled principal parts of the sentence with emphasis on the peculiarities of each of them is noted: subjects-parcellates are often placed in preposition to the main sentence and thus successfully convey the emotional and sensual world of the lyrical hero; among the predicates-parcellates, simple verbal clauses dominate, often united in homogeneous rows, connected by conjunctions or in a non-conjunctive way, which are the means of semantic expression of the poetic stanza.

The article demonstrates the parcellation of predicative parts of different types of complex sentences, in particular, conjunctive and non-conjunctive, and within them – different types of these sentences (compound and complex sentences). It is proved that such parcellations most accurately characterize the creative style of each author, enhance the effect of stylistic expressiveness, and are definitely marked by rhythmic sound and informative density of the statement.

Key words: expressive syntax, simple sentence, compound sentence, expressseme (expressive word seme), parcelled constructions, parcelate, idiosyle, main structure, stylistic expressiveness.

Постановка проблеми і обґрунтування необхідності її розгляду. Одним із найвиразніших засобів реалізації категорії експресивності на синтаксичному рівні є парцельовані конструкції. Сутність

цього лінгвістичного явища полягає у виділенні відрізка речення в окрему самостійну частину, яка граматично й семантично не відмежована від основного висловлювання. Парцеляція не тільки забезпечує

економію синтаксичної конструкції, а й використовується для створення стилістичних ефектів спонтанності, невимушеності мовлення. Лаконічність, стислість висловлювання сприяє динаміці передачі інформації, емоційності та експресивності тексту.

Парцеляція є одним із найпотужніших індикаторів ідіостилію Ліни Костенко, Василя Стуса та Івана Гнатюка. Їхня індивідуальна художня манера сингармонійна із контекстом другої половини ХХ століття, коли творився рух опору в Україні і формувалося нове покоління літераторів, ознаменоване «шістдесятниками». Митці високого штибу, із вразливим почуттям національної гідності, вони сповна усвідомлювали фальш «істин-фікцій» тоталітарної системи, тому й не були прихильниками «мистецтва для мистецтва» (більшість із них таки шліфувала перо в умовах «загратованої волі»).

Нетрадиційний спосіб мислення, рвйний, уривчастий ритм, спалахи стислих синтагм, – у цьому, власне, захована глибока сила відчуттів, «кипучість» характеру митців. Згадані мовні одиниці, отже, забезпечують виразність поетичних дискурсів та виконують певну стилістичну роль щодо сприйняття, розуміння й актуалізації змісту [3, 28].

Проблема вивчення експресивного синтаксису, зокрема актуального членування речення, попри вагомий напрацювання в українському мовознавстві, сьогодні потребує масштабнішого, різновекторного осмислення, заповнення наявних прогалин, залучення новітніх ілюстративних джерел, передусім тих, які системно відображатимуть певну епоху й матимуть культурологічне та націєцентричне звучання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий інтерес до синтаксичних засобів вираження експресивності засвідчують праці Н. Конопленко, Н. Ладиняк, С. Єрмоленко, В. Ткачук, Н. Івкової, Т. Шевченко та ін. Структурування синтаксичних одиниць в українському мовознавстві досліджували А. Загнітко, Н. Гуйванюк, С. Марич, В. Федонюк та ін.

Парцеляцію як вияв поетичного мовлення, зокрема Ліни Костенко, вивчали Т. Шевченко [6], А. Загнітко [4], Н. Чернушенко [7], У. Галів [1]. Так, А. Загнітко аналізує парцельовані речення як інтонаційно самостійні одиниці у вибраних творах авторки, зосереджуючи увагу головно на складних синтаксичних конструкціях («*Душа тисячоліть шукає себе в слові*») [4]. У. Галів з'ясовувала особливості функціонування парцельованих речень в історичних романах Ліни Костенко («*Парцеляція як домінанта поетичного синтаксису Ліни Костенко (на основі історичних романів у віршах «Берестечко» та «Маруся Чурай»)*») [1]. Дослідженню парцельованих конструкцій у творчості В. Стуса частково присвячені напрацювання Д. Данильчука («*Поетичний синтаксис Василя Стуса в аспекті художньої комунікації*»). Автор, послуговуючись методом графічного представлення синтаксичних структур природної мови у вигляді дерев залежностей (передбачає роботу із числовими показниками, тобто лінгвостатистикою), звертає увагу на внутрітекстові зв'язки між парцельованими реченнями, від яких суттєво

залежить збереження інформації про аналізований текст, виявляє численність пауз, що передають експресивні відношення між компонентами [2]. Експресивний синтаксис Івана Гнатюка, проте, досі не був об'єктом уваги мовознавців.

Формулювання мети і завдань статті. Мета дослідження – аналіз структурних та функціонально-стилістичних особливостей парцельованих конструкцій на матеріалі творів Ліни Костенко, Василя Стуса, Івана Гнатюка на предмет виявлення рис ідіостилію. Мета зумовлює реалізацію таких завдань: 1) виокремити структурні типи та функції парцельованих у художньому мовленні Ліни Костенко, Василя Стуса, Івана Гнатюка; 2) проаналізувати експресивні можливості парцельованих речень у поетичних дискурсах досліджуваних авторів; 3) окреслити риси авторської індивідуальності авторів у побудові парцельованих конструкцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У поетичних творах Л. Костенко, В. Стуса, І. Гнатюка парцелюються як прості, так і складні речення. У простих синтаксичних конструкціях найчастіше парцельованими є другорядні члени речення, а саме обставини і додатки.

Найвиразнішим репрезентантом ідіостилію Івана Гнатюка на синтаксичному рівні є парцельовані обставини способу дії. Такі парцельовані виражені іменником у формі орудного відмінка, напр.: *Вже судороги зводять їх, аби / Перекричати осуди почуті. / Колонами* (1, 764); іменником у формі родового відмінка, напр.: *Ту вічну стежку нині легкома / Переорали пасинки. Без плуга* (2, 766); зрідка прислівником, напр.: *Чужі ноги проводять їх, сліпих. / Брутально. По-московському. Як п'яні* (1, 764). Останні рядки засвідчують, що в одній поетичній строфі можуть нанизуватися декілька однорідних компонентів.

Семантично місткими у творчості поета є парцельовані обставини місця: *І покотився голос Патріарха, / Ішов обвал у горах. Звідусюд* (1, 742); *Ще один могильник. В Сандармосі* (1, 701). У деяких контекстах вони вдало поєднуються з обставинами способу дії, напр.: *В глухій тайзі. У нетрях. Як пустельник. / Віч-на-віч з Богом. З гнівом до Москви* (1, 739), чи часу, напр.: *Тяжке знуцання й поглуми – камінням. / У саме серце. В душу. Рік у рік* (1, 739).

Чіткою синтаксичною організацією відзначаються парцельовані обставини умови, частота вживання яких є значно нижчою: *Йому б лише прокинутись і стати / Самим собою. В гніві і в біді* (1, 741). Певний стилістичний ефект створюють речення з приєднувальними обставинами часу: *Нічні думки – як чорне гайвороння. / На голову. Навпотемки. Всю ніч* (1, 701); *Прощаюся. Можливо, що й назавше* (1, 754); *Він пив її – гірку отруту. / Щодня. Щороку. Десять літ!* (1, 738).

У поезії В. Стуса одиничні обставини-парцельовані способу дії найчастіше виражені прислівниками, напр.: *Раніш ти лаялась, а нині докоряєш. / Так гірко-гірко. Пошепки* (5, 52); *Високі думи промайнули, / у потаймиру – водовир / страждених літ. Нехай. Не плачу. / Не побиваюсь. Задарма* (5, 77); зрідка прислівниково-іменниковою конструкцією,

поширеною кількісним числівником, напр.: *Крізь сотні сумнівів я йду до тебе, / добро і правдо віку. Через сто зневір* (5, 138). Лише в поодиноких випадках парцелюються обставини місця, напр.: *У Мар'їнці стоять кукурудзи. / На пні холонуть. На холоднім вітрі* (5, 90).

Поетичний дискурс Ліни Костенко наймасштабніше репрезентують парцельовані обставини часу й місця. Порівняймо: *Мені без тебе так було погано. / Не вчора й позавчора. Все життя* (4, 165); *Любов – це, люди, діло неосудне. По всі віки, во вік віків. Амінь* (3, 22); *Чекаю лиха. Звідусіль. Щомиті* (4, 150) і *То все у королів. В палацах. Біля тронів* (4, 140); *І де притулок для душі? Нема. / Ані на цьому, ні на тому світі* (4, 158). Стилiстично навантаженими є контексти, де поєднуються декілька однорідних парцелятив: *Простіть мене. Від Ворскли до Дунаю. / По саме море, по Стамбул простіть!* (4, 27).

Засобами актуалізації слугують парцельовані обставини часу, виражені кількісними числівниками і приєднані за допомогою розділових сполучників, напр.: *Ще рік, чи два, чи десять, чи довіку?* (2, 386); *Те ж саме панство. Утиски, оренди. / Як рік, і два, і три тому, і п'ять* (4, 104).

Певна семантична мотивація закладена у парцельованих обставинах способу дії, напр.: *Король сидів, немов забувши про / свою ганьбу. Велично і камінно* (4, 93); *Дарма сміявся ворог мій ехидно. / І перемогу празнував. Дарма* (4, 108); *А відьма все ворожить. На віск. На жар. На воду* (4, 130).

Відтінок причини містять парцельовані обставини, виражені іменниковими словосполученнями, що сприяє посиленню виразності думки: *Пошлю до сина. З прикрої нагоди* (4, 22); *Голова моя щось важенна. / Од провини чи од вина* (4, 76).

Як бачимо, наведені парцельовані конструкції посилюють напруженість звучання, виступають засобом емоційного виокремлення кожного фрагмента. Майже всі аналізовані речення перебувають у сильній синтаксичній позиції (кінець строфи), що надає текстові концептуальної вагомості.

Парцельовані означення у поетичному дискурсі досліджуваних авторів трапляються не так часто. Серед таких парцелятив виокремлюємо узгоджені і неузгоджені компоненти. Так, поетичний синтаксис І. Гнатюка вирізняється здебільшого вживанням узгоджених означень, виражених прикметником або присвійним займенником. Вони часто об'єднуються в однорідні ряди, перебуваючи до того ж у сильній позиції, напр.: *Каркнула ворона, / Тривожним щемом зніживши обох. / І знов розлука. Довга. Закордонна* (1, 740); *Не нарікаю – знаю, що мені / Самим життям призначено дорогу. / Своєю таки. Своєю* (1, 732).

Особливістю мовостилію Ліни Костенко є рівноправне вживання як узгоджених, так і неузгоджених означень. Вони передають своєрідну експресію і мають завзвичай позитивну конотацію, напр.: *Наснились сни. Та все такі хороші* (4, 136); *Десять має ж бути, дець вона та є! Своя. Свобідна. Ще не занапашена* (4, 29); *Пани жили. Мабуть, якоюсь древа. / І кубки є. Начиння для потрав* (4, 42); *Дівча повеселішало, співало. / А молоденьке! Ще й не на порі* (4, 27).

Децю меншу частотність вживання виявляють парцельовані означення в поезії Василя Стуса. Це здебільшого неузгоджені компоненти, які впливають на композиційну побудову тексту і передають почуттєвий світ ліричного героя: *Ось він, довгожданий дощ. Як з решета* (5, 123).

Досягти вираження експресивності синтаксичних конструкцій вдається також за рахунок парцельовання додатків. Такі конструкції є найхарактернішою ознакою ідіостилію Ліни Костенко. Зокрема, в історичному романі у віршах «Берестечко» нам вдалося виокремити додатки, виражені іменниками (без прийменників чи з ними) у формі:

а) родового відмінка, напр.: *Чого ти ждеши? Якої в Бога ласки?* (4, 11); *А я живий. І знову прагну бою. / І перемоги* (4, 170); *Тепер уже нема тих ярмарків. / Тих діточок, того земного раю* (4, 124); *Чекаю лиха. Горя. Звідусіль* (4, 150); *І весілля справили як слід. / Та й попросимо у Всевишнього / трохи щастя. І трохи літ* (4, 174);

б) знахідного відмінка, напр.: *Гатили все в роззявину болота. / Сідло, бордюг, баняк і кобеняк* (4, 54); *Що я тут стережу? Цю чаклунську тишу в діброві? / Чи в озерах туман?* (4, 136); *Що я тут стережу? Ці давно скаламучені броди?* (4, 136); *Месію били. В груди. І в обличчя* (2, 387); *Все винен я. Всіх мусив захистити / І тих, і тих. І тих від тих* (4, 145); *Мене, людину, можна не простити. / Але народи? Ради всіх святих...* (4, 145);

в) давального відмінка, напр.: *Сторожу встановили на ближчому горбі. / Такі йще малі. Нікому ще не брешем. / Ні матері, ні Богу, ані самим собі* (4, 174); *Так, вірив я. Найперше вірив – Богу. / І вірив людям. Людям і собі* (4, 84);

г) місцевого відмінка, напр.: *Все винен я. За все. У всьому* (4, 94).

Як бачимо, стилістичний ефект наведених речень посилюється завдяки повтору однакових одиниць, які часто мають ланцюгове розташування. Емоційно оцінні номени, що виконують синтаксичну роль парцельованих прямих додатків, надають поетичним рядкам завершеності, категоричності, лаконічності думки. Непрямі додатки натомість не мають самостійного значення та інтонування, отже, виявляють найбільшу залежність із опорним реченням, доповнюють його зміст.

Менше прикладів парцельовання додатків подибуємо в поезії Василя Стуса та Івана Гнатюка. У їхніх поетичних дискурсах парцеляти переважно виражені іменниками у знахідному та родовому відмінках: *Кого з самого себе викликаєш? / Своєю недолю? Грудочку тепла / під попелом століть?* (5, 121); *Вам повітря забракло? Диму?* (5, 41); *А твого Святошина – нема. / Ні сестри. Ні матері, ні батька. / Ні дружини* (5, 124); *Перетворилась, видно, в Атлантиду / нездійснених надій. У небуття* (1, 766); *Тяжке знуцання й поглуми – камінням. / У саме серце. В душу* (1, 739); *Одне за одним – звернення до світу. / До президентів. Урядів. Владик* (1, 738); *Так раптом – сніг. На листя. На траву* (1, 355). Традиційну постпозицію парцелята щодо основного речення часом змінює інтерпозиція, що сприяє посиленню виразності думки:

А ти шукай – червону тіль каліни на чорних водах – тіль її шукай (5, 103).

Прикметно, що в окремих поетичних текстах І. Гнатюка парцельовані однорідні додатки виступають у репозиції щодо базової структури, напр.: *Оружно. Церквою. Дарами. / Вона не гребує нічим* (1, 747). Така позиція «підкреслює граматичну залежність парцелята від основної частини» [5, 257].

Парцельовані підметові конструкції в поетичних текстах І. Гнатюка, Л. Костенко, В. Стуса вживаються спорадично, проте відзначаються посиленою виразністю й самостійним інтонуванням, напр.: *Приснилось пекло. Диму чорні пелехи. Зелений кінь. Ворота. І петля* (4, 105); *Охочий світ служити королям. / І наймані полки* (6, 84); *Чогось приснились глечики на плоті. / І дід у небі, як святий Ілля* (4, 133); *От що в нас є – могили та й могили. / Та Чорний Шлях з невільницьким плачем* (4, 147). У поодиноких випадках такі парцеляти розміщені у репозиції стосовно базового речення: *Зеро. Нуль. Чоловік без шанц. Ось ваи гетьман, Ромни й Вільшани* (4, 30); *Небо. Кручі. Провалля. Вода. Сонце. Чайки. Високі хвилі поглинає загула даль. Ми – рибалки спочили* (5, 98); *Зачинене вікно. Дереворит Із контурами сірого пейзажу* (1, 559).

Емоційно-почуттєвий світ ліричного героя з історичного роману «Берестечко» вдало передають поширені парцеляти-підмети, синтаксично оформлені у вигляді запитальних речень. Такі однорідні конструкції творять своєрідний міні-дискурс і є експлікаторами градаційних висхідних відношень:

*Хто допоможе, дурно макоцвітний,
Московський цар чи трансільванський князь?
Нагайські орди? Вуса караїма?
Султан Мехмет? Кордони з кияхів?* (4, 11).

Парцельовані присудкові конструкції є одними з найвиразніших маркерів ідіостилію поетів. У творах Ліни Костенко домінують **прості дієслівні присудки**, часто об'єднані в однорідні ряди, з'єднані безсполучниковим або сполучниковим зв'язком, які є засобом семантичного увиразнення поетичної строфи: *Є чутка – Вишневецький наступа. / Грабує край, лишає пустовищину* (4, 111); *Він од князів веде свій родовід. / Являє віть шляхетну і відому* (4, 111); *Вже маю час посидіть на пеньку. / По схилах дерся, мало там не гепнув. / Гриби збирає. Суницю їв п'янку* (4, 135).

Поетичний синтаксис Василя Стуса, окрім парцельованих **простих дієслівних присудків** (напр.: *...і золоті, брунатні, карі очі / йдуть зовсібіч на мене. І беруть у свій полон* (5, 215) – тут присудок виражений фразеологією дієслівного типу зі значенням процесуальності), вирізняють парцельовані **складені іменні присудки**, напр.: *Ти тіль. Ти притіль. Смерк і довгий гуд / і зелень бань і золото торішнє – мертвіше тліну* (5, 305); *...аби світ / безнебим став. Вітчизною шалених / катованих катів* (5, 245) – дієслово-зв'язка належить до основного речення, іменна частина – до парцельованого.

Парцельовані присудки (**прості дієслівні**) у поезії Івана Гнатюка репрезентовані досить фрагментарно, проте займають рідкісну інтерпозицію, напр.: *Прийшли й сміялися з їх віри, / Тягли – що бачили – з комор* (1, 746).

Синтаксично-стильовою активністю у творчості досліджуваних поетів позначене парцельовання складних речень. За нашими спостереженнями, розмежуванню найчастіше підлягають складносурядні і складнопідрядні конструкції, рідше – безсполучникові.

Парцеляція складних синтаксичних конструкцій найбільш масштабно репрезентована у творчості Ліни Костенко. Експресивність висловлювання неабиякою мірою досягається завдяки парцельованню **складносурядних речень**:

а) з єднальними сполучниками: *Мені не спалось. І не спалось війську* (4, 110); *А я – убитий, лежу на дні. / І різні гади лазять по мені* (4, 159); *Аж раптом – грім. І підлетів до хати / зелений кінь / страшний огнедихатий...* (4, 159); *У казані заклекотили бульки. / І дух з'явився, без обох без рук, / аж не було чим запалити люльки* (6, 156); *Зброяр і джюра сплять вже, поморились. / І лицар спить* (4, 152); *Здають в оренду храми. / І мову нашу мають для зловтіх* (4, 144);

б) з протиставними сполучниками: *Отак живу. Молюсь до України. / Вона не чує. Але я молюсь* (4, 137); *Колісь у греків Янус був дволикий. / А в цих орел двоглавий. Заклює* (4, 132); *Віки ідуть. А нам усе амінь* (4, 141); *До суду вдався. Та продажні судді* (4, 108).

Як бачимо, моделі парцелятивів із єднальними та протиставними відношеннями є досить продуктивними в романі «Берестечко». Вони не тільки конкретизують думку, а й містять глибоку семантику, передають емоційно-почуттєвий світ ліричного героя.

Стилістично мотивованими є сурядні парцеляти в поезіях В. Стуса, серед яких вищелюємо поширені і непоширені, однорідні і неоднорідні компоненти, напр.: *Нехай поспить. І не займай. / Не треба* (5, 52); *І почекування / пречисті теж. І хороше чекати / і любо омилятися. І мати / за побратима свого двійника* (5, 287). У деяких поетичних текстах простежуються складносурядні парцельовані речення з наслідковим зв'язком, які посилюють ефект стилістичної виразності: *І я гукну. І край мене почує* (5, 201).

У поезії Л. Костенко не поступаються частотністю вживання і **парцельовані підрядні частини** зі значенням причини, мети, допустовості, умови. Вони здебільшого перебувають у дистантній позиції стосовно базової частини речення. Серед таких виокремлюємо:

а) підрядні мети, напр.: *Щоб мали свій Версаль. Щоб панство було вчене. / Щоб на жінках – едваби і кольє. / Щоб не до короля, але таки до мене / приїхав той Боплан чи той же Шевальє* (4, 99); *Щоб сяяв мій палац. Щоб музика і сальви. / Щоб знали етикет. Щоб їли артишок* (4, 102); *Щоб двір у мене був. / Щоб танці відізорні. / Щоб з'їхались посли. Щоб цар гостював. / Щоб був пійт, ділами й духом горній. / Щоб той мені пійт хоч жінку оспівав* (4, 102);

б) з'ясувальні, напр.: *Він говорив польцизною рекомо, / Що люд говорить хтозна по-якому. / Що мова ця погана і невдатна. / для філософії різних непридатна. / Що з тої мови, попри всі старання /*

лише одна невіжа і блукання (4, 117); Вони не знали, що в моїй душі. / Чи вдячен я за ласку королівську (4, 109); Свою провину виправдаю – чим?! / Що зброя в короля не те що наші пристрої. / Що в нього Хубальдт, Страус, Радзивілл? (4, 121); Що був туман? Що третій год розруха / Що військо потерпало від дощу? / Кому скажу і хто мене послуха? / Чи ж думав я, що край занпацу?! (4, 122) – як свідчать наведені приклади, засобом розмежування парцелята часто є сполучник підрядності *що*; більшість парцельованих конструкцій поширені, а оформлення їх в окреме речення сприяє увиразненню семантики;

в) підрядні умови, напр.: *Якби ми звичні до таких відвідин. / І шкельцем грати з королівських лож. / Щоб ми були появлені пред світом / в реляціях послів, в опініях вельмож* (4, 99) – у проаналізованих текстах підрядні речення умови часто поєднуються з підрядним мети; стилістично маркованими виступають підрядні частини умови, які становлять одну синтаксичну єдність із предикатами: *Я жив би з ними в мирі. Якби не безголові* (4, 89);

г) підрядні причини: ці конструкції репрезентовані переважно одним парцелятом і займають контактну позицію щодо базової структури: *Дідусь бурчить, як завше дідугани. / Що все не так, не те що в давнину. / Верстат свій крутить босими ногами. / Гладуцики сміються на тину* (4, 123).

Прикметною ознакою поетичного синтаксису Василя Стуса є використання підрядних речень місця, допустовості, причини: *В далеких, дожиттєвих ерах / твої розтанули сліди. / Де сиві ниви, в сум пойняті, / де чорне вороння лісів* (5, 333); *Це сонми сновидінь. Хоч солов'їв / байками не годують...* (5, 52); *...на завтра хай видасться днина погідна / аби ми, нівроку, здорові були. / Бо завтра ж ми підєм стрічати кохану / журливу журавку – таку ж, як і ви* (5, 323).

Неординарна творча манера митців простежується також у **безсполучникових парцельованих реченнях**. Вони відзначаються інформативною насиченістю висловлювання і часто мають висновковий характер: *Я вже не я. Мене вже улекали* (4, 10); *Мене нема. Я згаріще. Я дим* (4, 129); *Я теж багаття. Погорю і вирухну* (4, 103); *Годуйте коней. Неблизька дорога* (4, 29); *Я розминаюсь із своїм народом. Та й краще так. Ніхто не прокляне* (4, 29); *Гуртуймося. Даремно віщунів / шукати, мов чотири вітри в полі* (5, 312); *Терпи, терпи – терпець тебе*

шліфує, / сталить твій дух, отожд терпи, терпи. / Ніхто тебе в недолі не врятує, / але й не зіб'є з власної мети (5, 315); *Прости. Не вистояли ми, / малі для власного розп'яття* (5, 253). У таких дво- і трикомпонентних структурах прочитуємо причинний відтінок.

У деяких випадках безсполучникові парцеляти виражають наслідкові відношення, напр.: *Він був король. Я мусів гнуть коліно* (4, 93), або ж перший вказує на причину, а другий на наслідок в межах одного контексту, напр.: *Готуйся до злету. Кінець животінню. / На тебе чатують світи-галаї* (5, 277).

Ритмічним звучанням вирізняються безсполучникові речення з однорідними компонентами, які є семантично скоординовані, тобто співвідносяться із сурядними частинами [8, 346], напр.: *Нарівні зі смертю – ми вже непоборні. / Нарівні зі смертю – сягаємо мет* (5, 278).

Прикметними для ідіостилю В. Стуса є речення з цільовим значенням, де парцельовані частини безпосередньо пов'язані з дієсловом руху: *Набирай же – свій смертельний розгін. / Треба щиро – день за днем перебути / Треба ніжно – вилоскотати шал / серця! Треба виринути зі скрути, / як із рури – срібногорлий хорал* (5, 285). Таке дублювання парцелятивів суттєво підсилює, увиразнює семантику базової структури.

Висновки та перспективи досліджень. На прикладі вибраних поетичних дискурсів Івана Гнатюка, Ліни Костенко, Василя Стуса ми пересвідчилися, що парцеляція виконує важливу текстотвірну функцію, впливає на семантику слова, на формування авторського ідіостилю. виявили, що у творах досліджуваних авторів парцелюються як прості, так і складні речення. Майже всі аналізовані конструкції перебувають у сильній синтаксичній позиції, що надає текстові концептуальної вагомості. Парцеляція в межах складносурядних, складнопідрядних та безсполучникових речень характеризує творчу манеру кожного автора, посилює ефект стилістичної виразності, емоційної напруги й водночас виступає засобом мовної економії, впливає на ритмомелодику тексту.

Матеріали та результати дослідження можуть бути використані при вивченні курсів сучасної української літературної мови, стилістики, лінгвістики тексту, а також застосовані у спецсеминарах із питань синтаксичної семантики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галів У. Парцеляція як домінанта поетичного синтаксису Ліни Костенко (на основі історичних романів у віршах «Берестечко» та «Маруся Чурай»). *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. Київ, 2014. № 29. С. 47–55.
2. Данильчук Д. В. Поетичний синтаксис Василя Стуса в аспекті художньої комунікації : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2006. 159 с.
3. Дегтярьова І. Стилістичний синтаксис української постмодерністської прози. *Українська мова*. 2009. № 3. С. 27–38.
4. Загнітко А. П. «Душа тисячоліть шукає себе в слові». *Культура слова*. 1991. Вип. 41. С. 31–35.
5. Островська Л. С. Структурні моделі парцельованих конструкцій. *Український смисл*. 2017. № 2017. С. 252–263.
6. Чернушенко Н. М. Парцеляція як засіб експресивного синтаксису української художньої літератури другої половини ХХ ст. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць Харківського національного педагогічного ун-ту ім. Г. С. Сковороди. 2013. Вип. 35. С. 128–135.

7. Шевченко Т. В. Парцеляція в українському поетичному мовленні другої половини ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Дніпропетровськ, 2007. 20 с.
8. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Вид. центр «Академія», 2004. 408 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Гнатюк І. Хресна дорога : Поетичні твори. Харків : Майдан. 2004. 820 с.
2. Костенко Л. Вибране. Київ : Дніпро, 1989. 558 с.
3. Костенко Л. Маруся Чурай. Київ : Веселка, 1990. 159 с.
4. Костенко Л. Берестечко : історичний роман. Київ : Либідь, 2010. 232 с.
5. Стус В. Палімпсест : Вибране. Київ : Факт, 2003. 432 с.

REFERENCES

1. Haliv, U. (2014). Partseliatsiia yak dominanta poetychnoho syntaksysu Liny Kostenko (na osnovi istorychnykh romaniv u virshakh “Berestechko” ta “Marusia Churai”) [Parcelyaciya as a dominant of Lina Kostenko’s poetic syntax (from the historical novels “Berestechko” and “Marusya Churay”)]. *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshchyykh navchalnykh zakladakh*, 29, 47–55 [in Ukrainian].
2. Danylchuk, D. V. (2006). Poetychnyi syntaksys Vasylia Stusa v aspekti khudozhnoi komunikatsii [Poetic syntax of Vasyl Stus in the aspect of artistic communication]. (Dysertatsiia kandydata filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
3. Dehtiarova, I. (2009). Stylistychnyi syntaksys ukrainskoi postmodernistskoi prozy [Stylistic syntax of Ukrainian postmodern prose]. *Ukrainska mova*, 3, 27–38 [in Ukrainian].
4. Zahnitko, A. P. (1991). “Dusha tysiacholit shukaie sebe v slovi” [“The soul of millennia is looking for itself in the word”]. *Kultura slova*, 41, 31–35 [in Ukrainian].
5. Ostrovska, L. S. (2017). Strukturni modeli partselovanykh konstrukttsii [Structural models of parceled constructions]. *Ukrainskyi smysl*, 2017, 252–263 [in Ukrainian].
6. Chernushenko, N. M. (2013). Partseliatsiia yak zasib ekspresyvnoho syntaksysu ukrainskoi khudozhnoi literatury druhoi polovyny ХХ st. [The parceling phenomena as means of expressive syntax phenomena in the Ukrainian poetical language of the second half of the ХХ century]. *Linhvistychni doslidzhennia : zb. nauk. prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho un-tu im. H. S. Skovorody*, 35, 128–135 [in Ukrainian].
7. Shevchenko, T. V. (2007). Partseliatsiia v ukrainskomu poetychnomu movlenni druhoi polovyny ХХ st. [Parcellation in Ukrainian poetic speech of the second half of the ХХ century]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata filolohichnykh nauk). Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
8. Shulzhuk, K. F. (2004). Syntaksys ukrainskoi movy [Syntax of the Ukrainian language]: pidruchnyk. Kyiv: Vyd. tsentr “Akademiia” [in Ukrainian].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. Hnatiuk, I. (2004). Khresna doroha: Poetychni tvory [Way of the Cross: poetry]. Kharkiv: Maidan [in Ukrainian].
2. Kostenko, L. (1989). Vybrane [Selected]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
3. Kostenko, L. (1990). Marusia Churai [Marusya Churai]. Kyiv: Veselka [in Ukrainian].
4. Kostenko, L. (2010). Berestechko [Berestechko]: istorychnyi roman. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
5. Stus, V. (2003). Palimpsest: Vybrane [Palimpsest : Selected]. Kyiv: Fakt [in Ukrainian].